

Булулуков Олег Юрійович,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри криміналістики,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
Україна, м. Харків
e-mail: oblehrer@gmail.com
ORCID 0000-0003-1598-0542

УДК 343.98

ОБ'ЄКТИ І СУБ'ЄКТИ ТАКТИЧНИХ РІШЕНЬ У КРИМІНАЛІСТИЦІ

Розглянуто поняття «об'єкт» і «суб'єкт» тактичних рішень у криміналістиці. Названо основні об'єкти тактичних рішень при виконанні завдань розслідування злочинів. Проаналізовано поняття «суб'єкт» прийняття тактичних рішень. Акцентовано увагу на використанні суб'єктом прийняття рішення критичного і рефлексивного мислень.

Ключові слова: об'єкт тактичних рішень; суб'єкт прийняття тактичних рішень; критичне мислення; рефлексивне мислення.

Булулуков О. Ю., кандидат юридических наук, доцент, доцент кафедры криминалистики, Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого, Украина, г. Харьков.
e-mail : oblehrer@gmail.com ; ORCID 0000-0003-1598-0542

Объекты и субъекты тактических решений в криминалистике

Рассмотрены понятия «объект» и «субъект» тактических решений в криминалистике. Названы основные объекты тактических решений при выполнении задач расследова-

ния преступлений. Проанализировано понятие «субъект» принятия тактических решений. Акцентировано внимание на использовании субъектом принятия решения критического и рефлексивного мышлений.

Ключевые слова: объект тактических решений; субъект принятия тактических решений; критическое мышление; рефлексивное мышление.

Вступ. Дослідження тактичних рішень передбачає визначення їх об'єктів і суб'єктів. Правильне розуміння зазначених термінів у криміналістиці має теоретичне значення для повного і всебічного аналізу поняття «тактичне рішення». Звернення до проблеми об'єкта і суб'єкта тактичного рішення також обумовлюється необхідністю його оптимального використання в практиці розслідування злочинів.

Актуальність дослідження визначається відсутністю у криміналістиці фундаментальних розробок зазначеної теми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У криміналістичній та кримінально-процесуальній літературі до названої проблематики зверталися такі вчені, як Р. С. Белкін, І. В. Басиста, Н. В. Глинська, А. Я. Дубинський, П. А. Лупинська, О. І. Марочкін та інші, але вони висвітлювали лише деякі її аспекти.

Метою і завданням публікації є визначення понять об'єкта і суб'єкта тактичних рішень, їх видів, а також аналіз використання при розслідуванні злочинів.

Виклад основного матеріалу. У науковій літературі відомі роботи, пов'язані з розглядом тактичних рішень [8], кримінальних процесуальних рішень [1, 5, 6, 10], управлінських рішень [12], розумінням рішення у філософії [4] та ін. Використання суміжних наук при дослідженні тактичних рішень необхідне для визначення особливостей їх характеристики і структури.

На нашу думку, поняття об'єкта і суб'єкта тактичних рішень кореспондує з такими, як «об'єкт тактичного впливу» та «особа, що приймає тактичне рішення».

Етимологічно «об'єкт» походить від пізнього латинського *objectum* – предмет, і від латинського *objicio* – кидаю вперед, протиставляю. У філософському розумінні об'єкт – це «те, що протистоїть суб'єкту в його предметно-практичній та пізнавальній діяльності» [14, с. 453]. У тлумачному словнику Д. М. Ушакова, об'єкт визначається як щось зовнішнє, на що спрямована діяльність людини [11]. Визначення об'єкта як чогось зовнішнього по відношенню до суб'єкта в його пізнавальній діяльності відображає його стан – непізнаності і одночасно бажання суб'єкта пізнати його.

Такий підхід у визначенні поняття об'єкта повністю збігається з інтерпретацією зовнішніх проявів, що мають місце в діяльності слідчого і часто виступають як необхідний об'єкт пізнання. Зовнішні прояви розглядаються вченими як сліди в широкому розумінні слова, сприйняття яких створює умови для їх пізнання в процесі розслідування [7, с. 7].

На питання, чи є об'єкти пізнання в ході розслідування злочину одночасно і об'єктами тактичних рішень, однозначної відповіді не знаходимо. Все залежить від багатьох чинників, серед яких можна виділити такі, як: очевидність події, відсутність конфлікту між слідчим і підозрюваним, наявність доказової інформації та ін. Поєднання названих та інших факторів відображає слідчу ситуацію, вирішення якої пов'язується з необхідністю тактичного впливу на певний об'єкт. Віднесення об'єкта розслідування до об'єкта тактичного рішення можливе лише в тому випадку, якщо пізнання події злочину неможливе без тактичного впливу на об'єкт розслідування.

Визначення об'єктів тактичних рішень при розслідуванні злочинів пов'язано з розумінням їх основних видів.

Так, у криміналістичній літературі висловлюється думка, що об'єктами тактичного рішення можуть бути слідча ситуація або окремі її компоненти, матеріальні утворення, люди та ін. [8, с. 534], конкретизація яких дозволяє розділити їх на кілька груп: а) слідчі дії, місце, час і тактика їх проведення; б) дії слідчого щодо організації та планування розслідування; в) дії інших осіб, які тим чи іншим чином впливають на процес виявлення, фіксації й вилучення доказів; г) дії щодо виявлення та усунення причин і умов, що сприяли вчиненню злочинів [3, с. 211-212].

Розподіл об'єктів на види здійснюється за родовою ознакою. Це пояснюється їх специфікою, зумовленою необхідністю встановлення при розслідуванні злочину. Прикладом може бути розгляд як родового об'єкта тактичних рішень слідів злочину.

Так, типова послідовність прийняття тактичних рішень у ході розслідування полягає: у встановленні слідів; їх фіксації; у вилученні і дослідженні. На кожному з цих етапів об'єкт тактичного рішення може бути інтерпретований по-різному. Наприклад, стосовно видів тактичних рішень їх об'єктами можуть бути: місцезнаходження слідів; певний спосіб фіксації; спосіб вилучення і, відповідно, спосіб (метод) дослідження. Кожне прийняте тактичне рішення виконує свою роль у формуванні певного доказу і, відповідно, має свій об'єкт. На нашу думку, в цьому і полягає феномен тактичного рішення. Скільки б не було тактичних рішень у кожному випадку, об'єкт впливу видозмінюється в порівнянні з попереднім. Як приклад, може бути проілюстрована послідовність прийняття тактичних рішень при допиті.

Так, залежно від виду тактичного рішення його об'єктами при допиті можуть бути: а) елементи підготовки до допиту (час, місце, технічні засоби фіксації, використання фахівців чи інших осіб); б) встановлення психологічного контакту; в) тактика спілкування з допитуваним (вибір тактики допиту і системи тактичних прийомів); г) застосування системи тактичних прийомів і її коригування у ході допиту.

Постійна зміна об'єкта і, відповідно, зміна напрямку тактичного впливу – це шлях пізнання події злочину у всіх його проявах. Кожен наступний об'єкт тактичного впливу може бути визначений залежно від якості реа-

лізованого тактичного рішення. Чіткість і однозначність отриманих відомостей в результаті прийняття тактичного рішення сприяє правильному визначенню об'єкта нового рішення.

Між об'єктами тактичних рішень існують певні взаємозв'язки. Кореляція названих об'єктів може бути простежена за наступними напрямками: слідча ситуація; планування розслідування; особа підозрюваного; сліди злочину; тактична операція; слідча дія. Слід враховувати, що зазначені напрями при проведенні розслідування не відображають в повному обсязі можливі об'єкти тактичних рішень. Індивідуальність розслідування і багатоваріантність підходів до розв'язання тактичних завдань допускають можливість існування інших напрямків у розслідуванні злочинів, що визначають об'єкти тактичних рішень. Такими напрямками, наприклад, можуть бути: послідовність проведення слідчих дій; тимчасовий доступ до речей і документів; використання науково-технічних засобів; визначення персонального складу слідчо-оперативної групи та ін. Ці напрями мають відмінності щодо можливих об'єктів тактичних рішень та значимості у розслідуванні

Видається, що найбільш повна класифікація об'єктів тактичних рішень може бути дана виходячи з видів вирішуваних завдань, названих нами раніше [2, с. 200–206]. Прийняті тактичні рішення ув'язані з тактичними завданнями розслідування, що дозволяє в найбільш повному вигляді визначити об'єкти, на які вони спрямовані.

Розглянемо більш детально основні види об'єктів тактичних рішень у криміналістиці залежно від завдань розслідування.

Так, об'єктами тактичних рішень, які можуть бути прийняті для вирішення завдань, пов'язаних з уявною побудовою загальних і окремих версій, є: а) вихідна інформація; б) загальна версія; в) окремі версії; г) зіставлення загальної і окремих версій; д) шляхи перевірки загальної версії; ж) початковий етап планування розслідування; з) послідовність проведення слідчих і оперативно-розшукових заходів.

Об'єктами тактичних рішень, спрямованих на вирішення завдань щодо визначення джерел інформації, є: а) очевидці і свідки злочину; б) оперативна інформація про злочин; в) обстановка, час і місце вчинення злочину; г) слідова картина. Об'єктами тактичних рішень, спрямованих на вирішення завдань щодо зміни слідчої ситуації, є: а) прогнозована позитивна інформація про злочин; б) прогнозована позитивна інформація від проведення окремих слідчих дій; в) характер інсценування.

Об'єкти тактичних рішень, спрямованих на вирішення завдань щодо організації слідчих і оперативно-розшукових дій можна класифікувати залежно від виду слідчої ситуації. Так, об'єктом тактичних рішень у слідчій ситуації, що має позитивний характер, є отримана доказова інформація. Об'єктами тактичних рішень у слідчій ситуації, що має негативний характер, є: а) результати аналізу слідчої ситуації; б) прогнозована доказова інформація; в) слідчі та оперативно-розшукові дії, спрямовані на отримання нової

інформації про злочин. Об'єктами тактичних рішень у слідчій ситуації, що має відносно стабільний характер, є: а) доказова інформація і її стабільність; б) додаткові слідчі та оперативно-розшукові дії.

Запропонований нами поділ слідчих ситуацій на ті, що мають позитивний характер, і ті, що мають відносно стабільний характер, вимагає деяких пояснень.

Так, передбачається, що обидві ситуації позитивні, проте у першому випадку отримана доказова інформація не викликає жодних сумнівів (наприклад, висновок балістичної експертизи щодо зброї, вилученої у підозрюваного), у другому випадку доказова інформація потребує додаткової перевірки (наприклад, показання підозрюваного). Відносна стабільність інтерпретується нами як неоднозначність ситуації і неоднозначність доказів. Вважаємо, що такі докази вимагають додаткової перевірки як такі, що надалі можуть втратити свою силу. Відносна стабільність ситуації розглядається нами тільки на момент отримання певних доказів.

Прикладом відносно стабільної слідчої ситуації може бути розслідування вбивства неповнолітнього К., труп якого був виявлений в недобудованій будові у м. Харкові. За підозрою у вбивстві був затриманий неповнолітній С., який, будучи допитаним в якості підозрюваного у присутності адвоката і педагога, докладно розповів про скоєння вбивства К. У ході допиту слідчий зафіксував показання С. в протоколі, а після допиту направив затриманого в приймальник-розподільник для неповнолітніх. Через кілька днів було прийнято рішення про проведення слідчого експерименту з метою перевірки та уточнення відомостей, які мають значення для встановлення обставин кримінального злочину. Для його проведення слідча група разом із затриманим підозрюваним С. прибула на місце виявлення трупа неповнолітнього К. На пропозицію слідчого показати, як він скоїв вбивство К., С. відповів, що вбивство не скоював, себе обмовив, оскільки був наляканий працівниками міліції. Ситуацію, що склалася після отримання первинних свідчень від С., можна назвати відносно стабільною. Однак незастосування додаткових способів фіксації показань (звукозапису, відеозапису) і не проведення слідчого експерименту безпосередньо після допиту С., (який дозволив би виявити ознаки самообмови, якщо така мала місце) призвели до переростання відносно стабільною слідчої ситуації в негативну. Злочин залишився нерозкритим¹.

Об'єктами тактичних рішень, що приймаються для вирішення завдань, пов'язаних з обранням системи слідчих і оперативно-розшукових заходів, є: а) окрема методика розслідування; б) оптимальна система слідчих дій; в) послідовність слідчих дій та оперативно-розшукових заходів; г) можливі тактичні операції.

¹ За матеріалами узагальнення нерозкритих вбивств у місті Харкові 1992–2000 рр., здійсненого кафедрою криміналістики Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого в 2000 р.

Об'єктами тактичних рішень, які приймаються для вирішення завдань, щодо визначення структури слідчої дії або оперативно-розшукового заходу, є: а) прогнозовані результати слідчої дії або оперативно-розшукового заходу; б) час проведення слідчої дії; в) підготовка слідчої дії; г) тактика слідчої дії; д) оцінка наявної доказової інформації.

Об'єктами тактичних рішень, спрямованих на вирішення завдань щодо координації діяльності слідчого залежно від її виду, є: а) взаємодія слідчого з оперативно-розшуковими органами; б) взаємодія слідчого з експертними органами; в) взаємодія слідчого з органами СБУ; г) взаємодія слідчого з громадськістю.

Об'єктами тактичних рішень слідчого залежно від форми координації є: а) спільне планування діяльності слідчих та оперативно-розшукових органів; б) спільна участь у слідчих та оперативно-розшукових заходах; в) окремі доручення слідчого; г) взаємодія між учасниками слідчо-оперативних груп; д) тактичні операції в процесі розслідування.

Об'єктами тактичних рішень, спрямованих на вирішення завдань щодо економії процесуальних засобів і визначенню часу діяльності, є: а) оптимальні можливості проведення слідчих дій; б) оцінка достатності доказів та іншої інформації для прийняття процесуальних рішень.

Об'єктами тактичних рішень, спрямованих на вирішення завдань щодо організації профілактичних заходів, є: а) причини та умови, які сприяли вчиненню злочину; б) вид і характер профілактичних заходів; в) ефективність прийнятих профілактичних заходів; г) контроль за виконанням профілактичних заходів.

Названі об'єкти тактичних рішень у загальному вигляді відображають напрямки тактичного впливу при розслідуванні злочинів. Здійснювати більш глибоку їх деталізацію можна при проведенні спеціального дослідження того чи іншого виду розв'язуваних тактичних завдань.

Змісту поняття «об'єкт» кореспондує поняття «суб'єкт», без якого теоретичний розгляд об'єктів тактичних рішень позбавлений всякого сенсу. Поняття «суб'єкт прийняття тактичних рішень» володіє ознаками, що є визначальними при виборі об'єкта рішення. Для виділення ознак суб'єкта прийняття тактичного рішення розглянемо етимологію терміна «суб'єкт».

З етимологічної точки зору поняття «суб'єкт» походить від латинського *subjectus*, що означає «лежить в основі». Одне зі значень слова – «носії предметно-практичної діяльності і пізнання (індивід або соціальна група), джерело активності, спрямованої на об'єкт» [14, с. 661].

Досліджуючи поняття «суб'єкт прийняття рішень» з погляду філософії, М. В. Виноградов акцентує увагу на тому, що суб'єктом прийняття рішення може бути лише людина, «в силу того, що лише вона наділена свідомістю» [4, с. 143]. Розглядаючи проблеми прийняття рішень у контексті ідей критичного мислення, Г. В. Соріна називає процес прийняття рішень «формою інтелектуальної діяльності людини, що сприяє закріпленню сформованих форм знання або вироблення нових» [11, с. 21].

Прийняття рішень при розслідуванні злочинів покладено на осіб, які його проводять, які володіють певною специфікою мислення і є суб'єктами прийняття тактичних рішень. Акцент на такому очевидному факті зроблений для формалізації суб'єкта розслідування як суб'єкта прийняття тактичних рішень.

Розумова діяльність суб'єкта, що приймає рішення, пов'язана з використанням різних форм і видів мислення. Для характеристики суб'єкта прийняття рішення необхідно звернутися до так званого розумового інструментарію, використовуваному суб'єктом при прийнятті тактичних рішень.

Так, одним з інструментів, використовуваних суб'єктом при прийнятті рішень, є критичне мислення. Обґрунтовуючи це твердження, Г. В. Соріна так його визначає: «Критичне мислення – це спосіб мислення, спрямований на виявлення структурних особливостей міркування, перевірку відповідності між обґрунтовано висунутими тезами і відповідними їм аргументами, оцінку висунутих тез, характеристики контекстів міркувань з урахуванням особливостей міркувань суб'єкта» [11, с. 21]. Наведене визначення дає загальне уявлення про розумовий процес міркування суб'єктів прийняття рішень. У той же час його аналіз дозволяє зробити висновок про властиву йому раціональність, практичність, яка дає можливість суб'єктові, що використовує таке мислення, уникнути неточностей, помилок у міркуваннях при прийнятті ним рішень.

Досліджуючи критичне мислення, Д. Халперн акцентує увагу на оціночному компоненті, який включає критичне мислення. На її думку, оцінка може й повинна бути конструктивним вираженням і позитивного, і негативного ставлення. Коли ми мислимо критично, ми оцінюємо результати своїх розумових процесів – наскільки правильно прийняте нами рішення або наскільки вдало ми впоралися з поставленим завданням. Критичне мислення також включає в себе оцінку самого розумового процесу – ходу міркувань, які призвели до наших висновків, або тих чинників, які ми врахували при прийнятті рішення [15, с. 23].

Грунтуючись на даному твердженні, можна зробити висновок, що суб'єкт прийняття рішення у процесі осмислювання наявної проблеми здійснює оцінку як ходу свого мислення, так і результатів прийнятого рішення. Такий підхід характеризує бажання суб'єкта досягти поставленої мети оптимальним шляхом.

Слід зазначити, що критичне мислення як один з багатьох видів мислення людини з'являється у певний період розумової діяльності. Початком функціонування критичного мислення є суперечлива ситуація, що вимагає вибору, яка і є тим поштовхом, без якого не може відбутися процес критичних роздумів [12]. Критичне мислення іноді називають ще і спрямованим мисленням, оскільки воно націлене на отримання бажаного результату [15, с. 23].

Необхідно відзначити значення використання критичного мислення при прийнятті тактичних рішень. Суб'єкт прийняття названих рішень, на відміну від інших суб'єктів, приймає на себе відповідальність за розкриття та розслідування злочину, а також моральну відповідальність за долю осіб,

втягнутих в орбіту кримінального судочинства. Вибір правильного об'єкта тактичного впливу сприятиме вирішенню завдань розслідування і, відповідно, мінімізації тактичних помилок.

Акцентуючи увагу на критичному мисленні суб'єкта при прийнятті рішення, необхідно вказати на його зв'язок з рефлексивним мисленням. Критичне мислення суб'єкта прийняття рішення передбачає навик рефлексії над власною розумовою діяльністю [11, с. 21]. У процесі рефлексивного мислення суб'єкт уявляє поставлену мету і в міркуваннях, що сприятиме її досягненню, а що ні, він вибирає оптимальний напрямок думок. Уявлення суб'єкта, пов'язані з спостереженням, якому розум піддає свою діяльність і способи її прояву, внаслідок чого у ньому виникають ідеї цієї діяльності [9, с. 155].

Використання критичного і рефлексивного мислення обґрунтовується необхідністю критично підходити до міркувань у процесі мисленої діяльності, здійснюючи їх оцінку, але й одночасно спостерігати за ними. При прийнятті тактичних рішень ці мислення переплітаються між собою в розумовій діяльності суб'єкта. Наявність певного контролю за процесом мислення суб'єкта прийняття тактичних рішень пов'язане з необхідністю пошуку правильних напрямків виходу з проблемних ситуацій.

У ситуаціях недостатньої інформації про злочин або протидії розслідуванню критичне і рефлексивне мислення є головними розумовими інструментами при виконанні завдань розслідування різного рівня складності.

Висновки. Таким чином, аналіз термінів «об'єкт і суб'єкт прийняття тактичних рішень» дозволяє стверджувати про їх взаємозв'язок і взаємозумовленість, які визначені оціночною діяльністю слідчого. У практиці розслідування об'єкт тактичного рішення визначається суб'єктом і його правильний вибір залежить від навичок критичного і рефлексивного мислення.

Список літератури:

1. Басиста І. В. Правові основи прийняття і використання рішень слідчого на стадії досудового розслідування : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.09 / І. В. Басиста. – Запоріжжя, 2014. – 40 с.
2. Булулуков О. Ю. Класифікація тактичних рішень в криміналістиці // Проблеми законності : зб. наук. праць / відп. ред. В. Я. Тацій. – Харків : Нац. юрид. ун-т імені Ярослава Мудрого, 2014. – Вип. 126. – С. 200–206.
3. Булулуков О. Ю. Понятіе тактического решения в криминалистике / О. Ю. Булулуков // Проблеми законності : зб. наук. праць / відп. ред. В. Я. Тацій. – Харків : Нац. юрид. акад. України імені Ярослава Мудрого, 2005. – Вип. 73. – С. 209–213.
4. Виноградов М. В. Субъект принятия решений: социально-философский аспект / М. В. Виноградов // Вестник Чувашского университета. – Чебоксары : Из-во Чувашск. ун-та, 2011. – № 2 – С. 141–146.
5. Глинська Н. В. Концептуальні засади визначення та забезпечення стандартів доброякісності кримінальних процесуальних рішень : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.09 / Н. В. Глинська. – Харків, 2015. – 40 с.
6. Дубинский А. Я. Исполнение процессуальных решений следователя: правовые и организационные проблемы : монография / А. Я. Дубинский, вибрані праці ; [упоряд. Л. Д. Удалова, О. І. Галаган, Д. П. Письменный та ін.]. – Київ : Центр учбової літератури, 2014. – С. 11–168.

7. Коновалова В. О. Проблеми логіки і психології у слідчій тактиці : монографія / В. О. Коновалова. – Харків : Вид-во ХДУ, 1965. – 140 с.
8. Криминалистика: учебник / под ред. Р. С. Белкина. – Москва : Норма-Инфра-М, 1999. – 974 с.
9. Локк Дж. Опыт о человеческом разумении / Дж. Локк // Локк Дж. Сочинения : в 3 т. – Т. 1. – Москва : Мысль, 1985. – С. 77–582.
10. Марочкін О. І. Мотивування процесуальних рішень слідчого : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / О. І. Марочкін. – Харків, 2014. – 20 с.
11. Сори́на Г. В. Основы принятия решений: учеб. пособие / Г. В. Сори́на. – Москва : Экономистъ, 2004. – 192 с.
12. Терно С. А. Эволюция идеи: рефлексивное мышление – критическое мышление – метакогнитивное развитие [Электронный ресурс] / С. А. Терно // Гуманитарные научные исследования. – 2013. – № 10. – Режим доступа : <http://human.snauka.ru/2013/10/3900> (дата звернення: 26.12.2015).
13. Толковый словарь русского языка [Электронный ресурс] / под ред. Д. Н. Ушакова. – Режим доступа : <http://ushakov-online.ru/slovar-ushakova/obekt/36790/>.
14. Философский энциклопедический словарь / под ред. Л. Ф. Ильичева, П. Н. Федосеева, С. М. Ковалева, В. Г. Панова. – Москва : Сов. энциклопедия, 1983. – 840 с.
15. Халперн Д. Психология критического мышления / Д. Халперн. – Санкт-Петербург : Питер, 2000. – 512 с.

References:

1. Basyista, I. V. Pravovi osnovy pryjniattia i vykorystannia rishen' slidchoho na stadii dosudovoho rozsliduvannia [The legal framework of adoption and usage decisions of the investigator during pre-trial investigations] Avtoref. dys. ... d-ra iuryd. nauk: 12.00.09. [Avtoref. dis. ... d-ra iuryd. sciences: 12.00.09.]. Zaporizhzhia, 2014, 40 p. [in Ukrainian].
2. Bululukov, O. Yu. Klyasyfikatsiia taktychnykh rishen' v kryminalistytsi [Classification of tactical decisions in criminalistics] Problemy zakonnosti: Sb. nauk. pr. [The problems of legality: Collected papers]. Kharkiv: Nats. iuryd. un-t im. Ya. Mudroho, 2014, Vyp. 126, pp. 200-206 [in Ukrainian].
3. Bululukov, O. Yu. Poniatyie taktycheskoho resheniya v krymynalystyke [The concept of tactical decisions in criminalistics] Problemy zakonnosti: Sb.nauk.pr. [The problems of legality: Collected papers]. Kharkiv: Nats. iuryd. akad. Ukrainy im. Ya. Mudroho, 2005, Vyp. 73, pp. 209 – 213 [in Russian].
4. Vynohradov, M. V. Sub'ekt pryniatyia reshenyj: sotsyal'no-fylosofskyj aspekt [The subject of decision-making: socio-philosophical aspect] Vestnyk Chuvashskoho unyversyteta [Bulletin of the Chuvash University]. Cheboksary, Yz-vo Chuvashs-ho un-ta, 2011, N2, pp. 141-146 [in Russian].
5. Hlyns'ka, N. V. Kontseptual'ni zasady vyznachennia ta zabezpechennia standartiv dobroiakisnosti kryminal'nykh protsesual'nykh rishen' [The conceptual basis for the determination and maintenance of standards of wholesomeness of criminal procedure decisions] Avtoref. dys. ... d-ra iuryd. nauk: 12.00.09 [Author. dis. ... d-ra legal. sciences: 12.00.09]. Kharkiv, 2015, 40 p. [in Ukrainian].
6. Dubynskyj, A. Ya. Yspolnenye protsessual'nykh reshenyj sledovatelja: pravovye y orhanyzatsionnye problemy [The execution of procedural decisions of the investigator: legal and organizational problems] Vybrani pratsi [Selected works]. Kiev: Tsentri uchbovoi literatury, 2014, pp. 11–168 [in Russian].
7. Konovalova, V. O. Problemy lohiky i psykhologii u slidchij taktytsi [Problems of logic and psychology in the investigative tactics]. Kharkiv: Vyd-vo KhDU, 1965, 140 p. [in Ukrainian].
8. Krymynalystyka: uchebnyk [Forensics: Tutorial]. Moscow: yzd-vo Norma-Ynfra-M, 1999, 974 p. [in Russian].
9. Lokk Dzh. Opyt o chelovecheskom razumenyy [An essay concerning human understanding] Sochyneniya: v 3 t.,T.1. [Sochineniya: V 3 T. T. 1]. Moscow: Mysl', 1985, pp. 77–582 [in Russian].

10. Marochkin, O. I. Motyvuvannia protsesual'nykh rishen' slidchoho [The reasoning in the procedural decisions of the investigator] Avtoref. dys. ... kand. iuryd. nauk: 12.00.09 [author. dis. ... candidate. legal. sciences: 12.00.09]. Kharkiv, 2014, 20 p. [in Ukrainian].

11. Soryna, H. V. Osnovy pryniattia reshenyj: Ucheb. Posobye [Fundamentals of decision making: Textbook. manual]. Moscow: Ekonomyst', 2004, 192 p. [in Russian].

12. Terno, S. A. Evoliutsiya ydey: refleksivnoe myshlenye – krytycheskoe myshlenye – metakohnytyvnoe razvitye [The evolution of the idea: reflexive thinking – critical thinking – metacognitive development] Humanytarnye nauchnye yssledovaniya [Humanitarian research] 2013. N10 [Electronic resource]: Mode access : <http://human.snauka.ru/2013/10/3900> (data obrascheniya: 26.12.2015) [in Russian].

13. Tolkovyj slovar' russkogo iazyka [Explanatory dictionary Russian language]. [Electronic resource]: Mode access : <http://ushakov-online.ru/slovar-ushakova/obekt/36790/> [in Russian].

14. Fylosofskiy entsyklopedycheskij slovar' [Encyclopedic dictionary of philosophy]. Moscow: Sov. Entsiklopediya, 1983, 840 p. [in Russian].

15. Khalpern, D. Psykholohiya krytycheskoho myshleniya [Psychology critical thinking]. St. Petersburg: Pyter, 2000, 512 p. [in Russian].

Bululukov O. Yu., Candidate of Legal Sciences, Associate Professor, Yaroslav Mudryi National Law University, Ukraine, Kharkov.

e-mail : oblehrer@gmail.com ; ORCID 0000-0003-1598-0542

Objects and subjects of tactical decisions in criminalistics

In article the terms «object» and «subject» in relation to tactical decisions in criminalistics are investigated. The attention is focused on correctness of understanding of the specified terms that has theoretical value for full and comprehensive investigation of the concept «tactical decision». Need of the correct definition of «object» of tactical influence at adoption of tactical decisions in practice of investigation of crimes is emphasized.

The declared problem isn't investigated in literature adequately. Its separate aspects found an embodiment in works of such scientists, as: R. S. Belkin, I. V. Basistaya, N. V. Glinskaya, P. A. Lupinskaya, etc. Article purpose - definition of the concepts «object» and «subject» of tactical decisions, their types, and also an illustration of their use at investigation of crimes.

In article the terms «object» and «subject» of tactical decisions in criminalistics in interrelation with separate provisions of the theory of decision-making in sciences of philosophy and management are investigated. The etymology of the called terms is considered and interpretation them in relation to the tactical decisions developed by criminalistics is given. Classification of objects of tactical decisions depending on the tactical tasks arising in the course of investigation of crimes is given.

By consideration of the concept «subject» of tactical decisions it is specified its interrelation with «objects» of the called decisions. The attention to signs of the subject of decision-making which are defining at a choice of object of the tactical decision is paid. The «cognitive tools» used by the subject of adoption of tactical decisions are given in article. As main «tools» two types of thinking are called: critical and reflexive.

At research of reflexive thinking the attention to its interrelation with critical thinking at adoption of tactical decisions is paid.

The analysis of the terms «object» and «subject» of tactical decisions in criminalistics allows to establish existence of their interconditionality which is defined by estimated activity of the investigator. In practice of investigation the object of the tactical decision is defined by the subject and its right choice depends on skills of critical and reflexive myshleniye.

Keywords: object tactical decisions; subject of tactical decision-making; critical thinking; reflexive thinking.

Надійшла до редколегії 02.02.2016 р.